



культури першої третини ХХ століття — культури, яка прагнула поєднати європейський модерн із християнською моральною основою. Через біблійно-символічну систему Дмитра Загула проступає прагнення утвердити слово як форму національного й духовного самопізнання. Саме тому його «тонкострунна арфа» продовжує звучати як відгук віри, сумніву й надії доби, що шукала гармонії у світі зламу.

Федір Полянський

**ПОСТАТЬ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО
В ІСТОРИКО-АРХІВОЗНАВЧОМУ ВИМІРІ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Життя та багатогранна діяльність Митрополита Андрея Шептицького (1865–1944) є предметом численних наукових досліджень. Його роль в українському національному, культурному та релігійному відродженні надзвичайно велика. Незважаючи на значний масив бібліографії, актуальність запиту до першоджерел Національного архівного фонду, зокрема документів, що зберігаються в регіональних архівних установах України, залишається високою.



Метою нашої презентації є оприсутнити та проаналізувати комплекс архівних джерел, що стосуються життя та діяльності Митрополита Андрея Шептицького, які зберігаються у фондах Державного архіву Тернопільської області (ДАТО). А також здійснити тематичну систематизацію документів, що висвітлюють його пастирсько-адміністративну діяльність: канонічні візитації, процес створення та відновлення греко-католицьких парафій у міжвоєнний період, кадрову політику щодо духовенства та факти вшанування його особистості паствою. Документи ДАТО постають важливим першоджерелом для історико-архівознавчих досліджень постаті Митрополита та Української Греко-Католицької Церкви.

Проведений історико-архівознавчий аналіз дозволяє систематизувати виявлені в ДАТО документи за чотирма основними тематичними блоками, які розкривають різні грані діяльності Митрополита: канонічні візитації Митрополита; створення та відновлення парафій; призначення та діяльність священників (кадрова політика); вшанування світлої пам'яті Митрополита та ювілеїв митрополичої діяльності.

Архівні джерела засвідчують ретельне виконання Митрополитом Андреем Шептицьким його обов'язку здійснення канонічних візитацій. Згідно з канонічним правом, єпископ зобов'язаний відвідувати адміністративно підпорядковані парафії щонайменше раз на п'ять років. Візитація мала подвійну мету: контрольну (перевірка канцелярських справ, документів, метричних



книг) та пастирську (духовне спілкування з вірянами, виявлення проблем спільноти та сприяння її зростанню).

Наочними прикладами є записи-позначки Митрополита в архівних справах. У метричній книзі села Волиця Скалатського повіту (1884–1928 роки) виявлено запис, що підтверджує перевірку книги 16 жовтня 1901 року (Державний архів Тернопільської області (ДАТО). Ф. 487. Оп. 1. Спр. 585. Арк. 29 зв.; Спр. 326. Арк. 62). Аналогічний запис, датований 16 жовтня 1901 року, зафіксовано в книзі «Псалтир» тієї ж парафії (Псалтир. Львів, 1871. Бібліотека ДАТО).

Ці документи, що є фізичними свідченнями присутності та уваги Митрополита до найменших деталей парафіяльного життя, підкреслюють його розуміння канонічної візитації не лише як інспекції, але як «батьківської» присутності у житті греко-католицької спільноти.

Особливий архівознавчий інтерес становлять документи, що висвітлюють пастирський візит Митрополита Андрея до Бережан у червні 1931 року. Цей візит відбувся невдовзі після проведення польською окупаційною владою масштабних каральних акцій, відомих як «пацифікація» (1930 р.), які були спрямовані на придушення українського національного життя.

Архівні матеріали чітко засвідчують, що польська адміністрація розглядала візит Митрополита як потенційний осередок політичної напруги і здійснювала детальне документування події. Лист



Бережанського повітового старости від 29 травня 1931 року до відділу безпеки воєводського управління повідомляє про приїзд Митрополита та його програму (ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 1542. Арк. 7).

Детальний звіт старости від 9 червня 1931 року фіксує, що на зустрічі Митрополита 7 червня було близько 2 тис осіб, включно з представниками польської та єврейської громад. У звіті описано програму візиту (Служба Божа, катехизація) та зроблено висновок про те, що візит пройшов «спокійно» (ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 1542. Арк. 8, 8 зв., 9).

Цей комплекс документів (листи, телефонограми, звіти) у фондах ДАТО є унікальним джерелом, що розкриває механізми адміністративно-поліцейського контролю над церковною діяльністю та підтверджує роль Митрополита як національного лідера та опори пастви в умовах репресій.

У міжвоєнний період Митрополит Андрей Шептицький докладав значних зусиль для відновлення та заснування нових греко-католицьких парафій в умовах польського шовінізму. Архівні матеріали ДАТО фіксують утворення парафії в Уневі Перемишлянського повіту (1934 р.) при монастирі Студійського уставу (ДАТО. Ф. 231. Оп. 6. Спр. 2028. Арк. 2). Заснування парафій у с. Заздрість Теробовлянського повітового староства (1936 р.) (ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 3352. Арк. 55 зв.) та у с. Забойки



Козлівського деканату (1937 р.) (ДАТО. Ф.231. Оп. 1. Спр. 3351. Арк. 7; ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 3351. Арк. 2).

Важливим аспектом адміністративної діяльності є також відбудова церков, зруйнованих Першою світовою війною. Документи ДАТО містять листування щодо збору коштів на відбудову церкви у с. Ренів Зборівського повіту (1927–1928 рр.), де лист Греко-Католицького митрополичого ординаріату за підписом Митрополита Шептицького (ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 1042. Арк. 8) підтверджує погодження на збір коштів, надаючи легітимності ініціативі громади перед воєводським управлінням (ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 1042. Арк. 5, 5 зв., 6 зв.; ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 1042. Арк. 18).

Грамоти Митрополита Шептицького свідчать про його безпосередню участь у формуванні кліру. Документи засвідчують успішну здачу конкурсного парохіального іспиту з богословських наук (Стефан Вонс, 1918 р.) (ДАТО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 146. Арк. 3) та призначення священників на парафії — Йосипа Кравчука в с. Великі Бірки Тернопільського повіту (ДАТО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 146. Арк. 4, 4 зв.), Володимира Герасимовича в село Кам'янки (ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 126. Арк. 184), Василя Бачинського в с. Жеребки Королівські Скалатського повіту (ДАТО. Ф. 487. Оп. 2. Спр. 314. Арк. 1, 1 зв.).

Ці грамоти є ключовими для вивчення системи богословської освіти та адміністративного управління Церквою.



Останній тематичний блок джерел відображає шану до Митрополита серед вірних. Документи фіксують проведення ювілейних свят у читальнях «Просвіти» з нагоди 30-ліття перебування Андрея Шептицького на митрополичому престолі (1931 р.). Такі заходи зі збором коштів на будівництво лікарні ім. Митрополита Шептицького у Львові проводилися в с. Ігровиця (ДАТО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 212. Арк. 61), с. Великі Бірки (ДАТО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 212. Арк. 65), с. Могильниця (18 ДАТО. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 172. Арк. 99), с. Нараїв-Місто (ДАТО. Ф. 7. Оп. 1. Спр. 313. Арк. 82), с. Дарахів (ДАТО. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 202. Арк. 69) та с. Ласківці (ДАТО. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 203. Арк. 83). Ці документи є важливим свідченням соціальної бази підтримки Митрополита та його значущості як символу національного та релігійного опору.

Фонди Державного архіву Тернопільської області містять цінний та багатоаспектний комплекс першоджерел, що є незамінним для вивчення пастирської, адміністративної та національно-просвітницької діяльності Митрополита Андрея Шептицького. Документи деталізують його роль у системі церковного управління (візитації, призначення), соціального служіння (відбудова парафій) та політичного лідерства (візити після «пацифікації»).



АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА

1. Державний архів Тернопільської області (ДАТО).
Ф. 487. Оп. 1. Спр. 585. Арк. 29 зв.; Спр. 326. Арк. 62.
2. Псалтир. Львів, 1871. Бібліотека ДАТО.
3. ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 1542. Арк. 7.
4. ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 1542. Арк. 8, 8 зв., 9.
5. ДАТО. Ф. 231. Оп. 6. Спр. 2028. Арк. 2.
6. ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 3352. Арк. 55 зв.
7. ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 3351. Арк. 7.
8. ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 3351. Арк. 2.
9. ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 1042. Арк. 5, 5 зв., 6 зв.
10. ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 1042. Арк. 8.
11. ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 1042. Арк. 18.
12. ДАТО. Ф. 3. Оп. 4. Спр. 146. Арк. 3.
13. ДАТО. Ф. 3, Оп. 4. Спр. 146. Арк. 4, 4 зв.
14. ДАТО. Ф. 231. Оп. 1. Спр. 126. Арк. 184.
15. ДАТО. Ф. 487. Оп. 2. Спр. 314. Арк. 1, 1 зв.
16. ДАТО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 212. Арк. 61.
17. ДАТО. Ф. 3. Оп. 2. Спр. 212. Арк. 65.
18. ДАТО. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 172. Арк. 99.
19. ДАТО. Ф. 7. Оп. 1. Спр. 313. Арк. 82.
20. ДАТО. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 202. Арк. 69.
21. ДАТО. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 203. Арк. 83.
22. ДАТО. Ф. Р-3471. Оп. 1. Спр. 114. Арк. 1.



АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ

1. Запис Митрополита Андрея в метричній книзі, який засвідчує перевірку цієї книги в рамках канонічної візитації Митрополитом парафії села Волиця Скалатського повіту 16 жовтня 1901 року.

2. Запис Митрополита Андрея в книзі «Псалтир», який засвідчує перевірку цієї книги в рамках канонічної візитації Митрополитом парафії села Волиця Скалатського повіту 16 жовтня 1901 року.

3. Телефонограма Бережанського староства до Начальника відділу безпеки Тернопільського воєводського управління про приїзд в Бережани Митрополита Андрея. 07 червня 1931 року.

4. Звіт Бережанського старости до Тернопільського воєводського управління про приїзд в Бережани Митрополита Андрея. 09 червня 1931 року.

5. Лист греко-католицької митрополичої консисторії у Львові до Львівського воєводського уряду про надсилання відпису з ерекційної грамоти про утворення окремої парафії в Уневі Перемишлянського повіту. 04 липня 1934 року.

6. Лист Тернопільського воєводського управління до Тербовлянського повітового староства з повідомленням про утворення окремої греко-католицької парафії села Заздрість. 06 червня 1936 року.

7. Лист Греко-католицької митрополичої консисторії у Львові до Тернопільського воєводства про надсилання відпису з ерекційної



грамоти про утворення окремої парафії села Забойки Козлівського деканату Тернопільського повіту. 16 січня 1937 року.

8. Відпис з ерекційної грамоти Галицького Митрополита Андрея про утворення окремої парафії села Забойки Козлівського деканату Тернопільського повіту. 16 січня 1937 року.

9. Лист греко-католицької ради парафії села Ренів Зборівського повіту до Тернопільського воєводського управління про дозвіл на збір коштів для відбудови церкви. 15 вересня 1927 року.

10. Лист греко-католицького митрополичого ординаріату (за підписом Митрополита Андрея) до Тернопільського воєводського управління про погодження дозволу на збір коштів для відбудови церкви в селі Ренів Зборівського повіту. 28 жовтня 1927 року.

11. Лист греко-католицької ради парафії села Ренів до Тернопільського воєводського управління з повідомленням про кошти, які були зібрані для відбудови церкви. 11 травня 1928 року.

12. Грамота Митрополита Андрея, видана о. Стефану Вонсу про здачу конкурсного парохіального іспиту з Богословських наук. 06 вересня 1918 року.

13. Грамота Митрополита Андрея, видана о. Йосифу Кравчуку, про призначення його на парафію в село Великі Бірки Тернопільського повіту. 03 листопада 1924 року.

14. Лист греко-католицької митрополичої консисторії (за підписом Митрополита Андрея) до Тернопільського воєводського



управління про погодження призначення о. Володимира Герасимовича на парафію в село Кам'янки. 12 листопада 1924 року.

15. Грамота Митрополита Андрея, видана о. Василеві Бачинському, про призначення його на парафію в село Жеребки Королівські Скалатського повіту. 02 листопада 1920 року.

16. Звернення читальні «Просвіти» села Ігровиця до Тернопільського повітового староства про надання дозволу на проведення ювілейного свята в честь Митрополита Андрея з нагоди 30-ліття на митрополичому престолі. 14 липня 1931 року.

17. Звернення читальні «Просвіти» села Великі Бірки до Тернопільського повітового староства про надання дозволу на проведення концерту в честь Митрополита Андрея. 15 липня 1931 року.

18. Звернення читальні «Просвіти» села Могильниця до Тербовлянського повітового староства про надання дозволу на проведення концерту-академії з нагоди 70-ліття народження Митрополита Андрея. 24 липня 1935 року.

19. Звернення читальні «Просвіти» села Нараїв — Місто до Бережанського повітового староства про надання дозволу на проведення концерту нагоди 35-го ювілею на митрополичому престолі Митрополита Андрея. 05 січня 1936 року.

20. Звернення читальні «Просвіти» села Дарахів до Тербовлянського повітового староства про надання дозволу на проведення ювілейної академії з нагоди 70-ліття народження



Митрополита Андрея та 35-ліття архипастирства. 18 лютого 1936 року.

21. Звернення читальні «Просвіти» села Ласківці до Тереховлянського повітового старства про надання дозволу на проведення концерту в честь Митрополита Андрея Шептицького. 01 травня 1936 року.

22. Митрополит Андрей Шептицький 29.VII.1865 – 1.XI.1944. Листівка.

Наталія Кіналь

ВИСТАВКА «ЦІНА СВОБОДИ» СВЯТОСЛАВА КРУПИ

Преосвященні владика, всечесні отці, шановні учасники конференції, Христос Воскрес!

Виставка «Ціна свободи» — це експозиція творчих робіт Святослава Крупи, молодого художника та майбутнього архітектора, присвячена пам'яті його батька. Любомир Крупа — доброволець 105-ї бригади територіальної оборони, загинув 23 березня 2023 року на Харківщині у бою з російськими окупаційними військами. Виставку, створену сином на вшанування пам'яті батька-героя, пропонуємо розглядати як художній штрих до презентації монографії Любомира Крупи «Вплив Митрополита Андрея Шептицького на культурне та суспільно-політичне життя Галичини кінця XIX – першої половини XX століття».